

Μάθημα: Αρχαία Ελληνικά Κείμενα (από μετάφραση): Ευριπίδη *Ελένη*

Γ' Γυμνασίου

Τίτλος:

Μάντεις και μαντική

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΔΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Θεσσαλονίκη 2015

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα

Τ.Κ. 55 132

Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ. 2313331501

e-mail: centre@komvos.edu.gr

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων

Γ' Γυμνασίου
«Μάντεις και μαντική»

1. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Μάντεις και μαντική

Δημιουργός

Ιωάννης Κονδυλόπουλος

Τάξη

Γ΄ Γυμνασίου

Διδακτικό αντικείμενο

Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση: Ευριπίδη [Ελένη](#)

Χρονική διάρκεια

3 ώρες

Χώρος

αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο Πληροφορικής

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Για τον εκπαιδευτικό: είναι αναγκαίο ο εκπαιδευτικός να έχει εξοικειωθεί με τα ψηφιακά περιβάλλοντα και τους τρόπους αναζήτησης στο [Ψηφιακό Αρχείο Γεωργακά](#), στις [Ψηφίδες για την Ελληνική Γλώσσα](#) και στην [Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα](#) πριν επιχειρήσει την εφαρμογή του συγκεκριμένου σεναρίου.

Για τους μαθητές: είναι απαραίτητο οι μαθητές να έχουν τις προαπαιτούμενες (για την τάξη τους) γνώσεις χρήσης ηλεκτρονικού υπολογιστή και πλοήγησης στο διαδίκτυο. Καλό είναι να έχουν συνεργαστεί στο παρελθόν σε μικρές ομάδες.

Για το σχολείο: Είναι αναγκαίο να τεθεί στη διάθεση του τμήματός μας το εργαστήριο Πληροφορικής για μία ή δύο ώρες. Σε περίπτωση που κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατό, θεωρείται απαραίτητη η δυνατότητα ασύρματης σύνδεσης με το διαδίκτυο, ώστε να

εργαστούν οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας. Σε αυτήν την περίπτωση, είναι απαραίτητος ο διαδραστικός πίνακας ή ο βιντεοπροβολέας.

2. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ (ΠΕΡΙΛΗΨΗ)

Στο σενάριο αυτό επιχειρείται μια περιδιάβαση στο θέμα της μαντικής μέσα από ποικίλους ψηφιακούς πόρους του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας: από το ψηφιοποιημένο εγχειρίδιο [Η Ελληνική Αρχαιότητα: Πόλεμος – Πολιτική - Πολιτισμός](#) των Δ.Ι. Κυρτάτα - Σ.Ι. Ράγκου της ενότητας [Αρχαιογνωσία και Αρχαιογλωσσία στη Μέση Εκπαίδευση](#) που φιλοξενείται στις [Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα](#) και τα [ηλεκτρονικά λεξικά](#) της [Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#) καταλήγουμε στο [Ψηφιακό Αρχείο Γεωργακά](#). Στόχος είναι να εξετάσουν τα παιδιά αδρομερώς το θέμα της μαντικής και της προβλέψης του μέλλοντος κατά την αρχαιότητα και την ενδεχόμενη επιβίωση παρόμοιων αντιλήψεων και πρακτικών στις μέρες μας.

3. ΣΤΟΧΟΙ - ΣΚΕΠΤΙΚΟ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Η συγκεκριμένη πρόταση έχει χαρακτήρα αρχαιογνωστικό (Γιάννου, 2010: 104-5) και αποβλέπει στη γνωριμία με μια διάσταση της λατρευτικής ζωή των αρχαίων Ελλήνων, τη μαντική τέχνη, με αφορμή σχετικό ζήτημα που θίγεται κατά τη διδασκαλία της [Ελένης](#) του Ευριπίδη. Ωστόσο, η εξέταση του θέματος δεν περιορίζεται στο χρονικό πλαίσιο της ελληνικής αρχαιότητας. Χάρη στα ψηφιακά «εργαλεία» του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, και ιδιαίτερα το [Ψηφιακό Αρχείο Γεωργακά](#), η εξέταση επεκτείνεται έως τις ημέρες μας. Όπως, άλλωστε, σημειώνει χαρακτηριστικά η Τρ. Γιάννου, αναφερόμενη στους στόχους του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών στη Μέση Εκπαίδευση (οι επισημάνσεις δικές μου):

«Στόχος ενός σύγχρονου εκπαιδευτικού συστήματος δεν μπορεί να είναι παρά η δημιουργία ενεργών υποκειμένων, που θα είναι σε θέση να αξιοποιούν κάθε μέσο επικοινωνίας και όλους τους σημειωτικούς πόρους (κείμενα, εικόνες, μουσική κ.ά.) και θα διαθέτουν την ικανότητα να κατανοούν και να χρησιμοποιούν κριτικά την πολύπλοκη νέα

επικοινωνιακή πραγματικότητα. [...] Με αυτούς τους όρους το μάθημα των αρχαίων ελληνικών μπορεί να επιτρέψει τη συστηματική ανασκαφή και ανασυγκρότηση του παρελθόντος· τον παραλληλισμό του παρελθόντος με το παρόν· και την προετοιμασία των μαθητών για την, ιστορικά προσδιορισμένη, ένταξή τους στο μέλλον. Οι μαθητές δε θα γνωρίσουν απλώς τα δημιουργήματα ενός πολιτισμού που συνέβαλε στη θεμελίωση του σύγχρονου πολιτισμού και στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας του· θα διδαχθούν συγκεκριμένους τρόπους διερευνητικής προσέγγισης και κριτικής διαχείρισης της γνώσης, προκειμένου να μπορούν αντίστοιχα να τους χρησιμοποιήσουν αποδοτικά στη ζωή τους»

(Γιάννου, 2010: 106-7).

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές:

- να γνωρίσουν πτυχές της θρησκευτικότητας και της λατρευτικής ζωής των αρχαίων Ελλήνων και, πιο συγκεκριμένα, τον ρόλο της μαντικής στη ζωή τους·
- να διερευνήσουν τον ρόλο της μαντικής στον λογοκρατούμενο κόσμο μας.

Γνώσεις για την αρχαία ελληνική γραμματεία

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές:

- να έρθουν σε επαφή με στοιχεία που αφορούν τη στάση του Ευριπίδη απέναντι στο θείο και τη μαντική.

Γραμματισμοί

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές να μπορούν:

- να επιχειρούν αναζητήσεις και να αξιοποιούν ψηφιακούς πόρους σε αξιόπιστους ιστοχώρους, όπως το [Ψηφιακό Αρχείο Γεωργακά](#), η [Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα](#) και οι [Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα](#)·

- να συζητούν μεταξύ τους και να αξιολογούν το υλικό με το οποίο έρχονται σε επαφή.
- να μετασχηματίζουν το υλικό που συλλέγουν και να το αξιοποιούν σε δικά τους κείμενα, τα οποία θα συνδημιουργούν στο πλαίσιο ομάδων.

Διδακτικές πρακτικές

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι στην αρχή εντονότερα καθοδηγητικός. Σταδιακά, αφού επιδείξει τα περιβάλλοντα που θα αξιοποιηθούν και προτείνει τρόπους αναζήτησης, αφήνει τις ομάδες να συνεργαστούν, υπό μια διακριτικότερη πλέον δική του καθοδήγηση. Οι ψηφιακοί ιστοχώροι χρησιμοποιούνται στο σενάριο με παρόμοια πορεία, παρακολουθώντας την παραπάνω στόχευση: έτσι, στην αρχή οι μαθητές προσεγγίζουν αποθησαυρισμένο στο διαδίκτυο υλικό (ψηφιακές βιβλιοθήκες), ενώ στη συνέχεια αξιοποιούν ανοιχτά διερευνητικά περιβάλλοντα. Οι μαθητές, από την πλευρά τους, εργάζονται στην αρχή ατομικά και στη συνέχεια σε ομάδες.

4. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Η απήχηση που έχουν βιβλία ή ταινίες όπου πρωταγωνιστούν μάγοι ή μάγισσες στους σημερινούς εφήβους είναι αξιοπρόσεκτη, αν ληφθεί υπόψη ότι η εποχή μας προβάλλει με έμφαση την αξία της ορθολογικής προσέγγισης της πραγματικότητας. Σκέφτηκα, λοιπόν, ότι θα μπορούσε να προκαλέσει το ενδιαφέρον των μαθητών μια παρέκβαση αρχαιογνωστικού και ανθρωπογνωστικού χαρακτήρα σχετικά με ένα θέμα με το οποίο έρχονται, συνειδητά ή ασυνειδητά, πολύ συχνά σε επαφή.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Στη Γ' Γυμνασίου διδάσκεται η [Ελένη](#) του Ευριπίδη. Σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του έργου αυτού παίζει η μάντισσα Θεονόη. Παράλληλα, μέσα από τα λόγια του Αγγελιαφόρου, οι μαθητές έρχονται σε επαφή με απόψεις περί της μαντικής και της ανάγκης να επαναπροσδιοριστεί η σχέση των ανθρώπων με το θείο ([στίχοι 822-837](#)).

Επίσης, στο ίδιο μάθημα, στην προηγούμενη τάξη, εξετάζοντας την [Ιλιάδα](#) του Ομήρου, οι μαθητές έχουν γνωρίσει τη μορφή του μάντη Κάλχαντα. Ας θυμηθούμε ότι στους στίχους Α 63-5 διαβάζουμε: «Λοιπόν ας ερωτήσομεν *ή μάντιν ή ιερέα ή ονειροκρίτην* (όνειροπόλον, στο πρωτότυπο) —έρχεται και τ' όνειρο απ' τον Δία— να ειπεί γιατί εχόλωσε τόσο σ' εμάς ο Φοίβος» (μετ. Ι. Πολυλά) (στο [σχολικό εγχειρίδιο της Ιλιάδας](#) υπάρχει σχόλιο για τη σημασιολογική διαφορά των τριών λέξεων)¹.

Στο παρόν σενάριο θα διερευνήσουμε το θέμα της μαντικής με τη βοήθεια του ηλεκτρονικών λεξικών και του [Ψηφιακού Αρχείου Γεωργακά](#).

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Με τη συνδυαστική αξιοποίηση των ψηφιοποιημένων δελτίων του [Ψηφιακού Αρχείου Γεωργακά](#), των [Ψηφίδων για την ελληνική γλώσσα](#) και της [Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#) τα παιδιά εξοικειώνονται με ηλεκτρονικά περιβάλλοντα καλοσχεδιασμένα και αξιόπιστα. Στο παρόν σενάριο το διαδίκτυο χρησιμοποιείται αφενός ως ψηφιακή βιβλιοθήκη, αφετέρου ως μέσο πρακτικής στον νέο ή κριτικό γραμματισμό, καθώς επιχειρούνται αναζητήσεις σε ανοιχτά διερευνητικά περιβάλλοντα (Κουτσογιάννης, 2010).

Διδακτική πορεία

Πρώτη ώρα

Οι μαθητές συγκεντρώνονται στην **αίθουσα διδασκαλίας**. Βρισκόμαστε στο τέλος της Β' σκηνής του Β' επεισοδίου όπου ο Αγγελιαφόρος (Θεράπων) καταδικάζει τη μαντική τέχνη και εκφράζει την ανάγκη να επαναπροσδιοριστεί η σχέση των ανθρώπων με το θείο ([στίχοι](#)

¹ Αντιγράφουμε το σχετικό σχόλιο:

«οι **μάντιες** ερμήνευαν γενικά τα σημάδια των θεών· οι **ιερείς** ήταν υπεύθυνοι για τις τελετουργίες προς τους θεούς, αλλά και προφήτευαν μέσω των θυσιών, ενώ οι **ονειροκρίτες** προφήτευαν με βάση τα όνειρα, τα οποία επίσης έστελναν οι θεοί. Η αναφορά σε όλους αυτούς συγχρόνως δηλώνει με έμφαση την κρισιμότητα της κατάστασης, ώστε να απαιτείται με κάθε μέσο να αποκαλυφθεί η αιτία του κακού».

(συγγραφέας: Ζωή Σπανάκου)

[822-837](#)). Προτείνουμε, λοιπόν, στην ολομέλεια να διερευνήσουμε το συγκεκριμένο θέμα ξεκινώντας με το ερώτημα του σχολικού εγχειριδίου:

«Ο Αγγελιαφόρος στο λόγο του ασκεί έντονη κριτική στους μάντεις, επαναφέροντας έτσι το πρόβλημα της αδυναμίας του ανθρώπου να φτάσει εύκολα στη γνώση.

- *Τι μπορούμε να εμπιστευόμαστε, σύμφωνα με τον Αγγελιαφόρο; Ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος να κατευθύνουμε τη ζωή μας; Ας συζητήσουμε την πρότασή του».*

(«[Ας εμβαθύνουμε](#)», σελ. 63 του σχολικού εγχειριδίου).

Η συζήτησή μας θα δομηθεί με βάση τους παρακάτω άξονες:

- Αναφορά στις λατρευτικές συνήθειες των αρχαίων Ελλήνων (γνώσεις για τον κόσμο)·
- Η σχέση του Ευριπίδη με το θείο (γνώσεις για τη λογοτεχνία)·
- Η μαντική σήμερα (γνώσεις για τον κόσμο).

Αναφορικά με το **πρώτο ζήτημα** υπενθυμίζουμε στους μαθητές το απόσπασμα από το [Α 63-5 της Ιλιάδας](#), το οποίο προβάλλουμε στον διαδραστικό πίνακα και διαβάζουμε το σχετικό σχόλιο του βιβλίου που διακρίνει τους ιερείς από τους μάντεις και τους ονειροκρίτες. (βλ. παραπάνω: [Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο](#)). Επίσης, στο σημείο αυτό αξιοποιούμε το ψηφιοποιημένο εγχειρίδιο [Η Ελληνική Αρχαιότητα: Πόλεμος – Πολιτική - Πολιτισμός](#) και διαβάζουμε επιλεγμένα αποσπάσματα από το κεφάλαιο 1.9 Ι. Αρχαϊκή εποχή → [Πόλεις και αποικίες](#) → [Πάντα πλήρη Θεών](#). Τα αποσπάσματα που θα αξιοποιηθούν θα αντληθούν από την αρχή και το τέλος του συγκεκριμένου κεφαλαίου. Χάρη σε αυτά θα μιλήσουμε για τους *ιερείς* στην αρχαιότητα, για τις *λατρευτικές τελετές*, για τα *μυστήρια* και, τέλος, για τη *μαντική* και τα *μαντεία*.

Ξεκινώντας τη διερεύνηση για τη **σχέση του Ευριπίδη με το θείο**, μπορούμε να αξιοποιήσουμε στοιχεία από το [βιβλίο του Εκπαιδευτικού](#) (βλ. σελ. 53, παράθεμα 2δ: [Οι στοχασμοί του Αγγελιαφόρου], από μελέτη του Dale), όπου επισημαίνεται ότι ο Ευριπίδης

«κατορθώνει να διατηρήσει την ευσέθειά του, και ξεχωρίζει την ανθρωπίνη μαντική, για να της επιτεθεί [...] Ο τρόπος να πλησιάσει κανείς τους θεούς είναι με θυσίες και προσευχές», άποψη που επικροτεί στη συνέχεια ο Χορός.

Στη συνέχεια, μπορούμε να μεταβούμε στην [Αρχαία Ελληνική Γραμματολογία](#) του Φάνη Κακριδή μέσω των [Ψηφίδων για την ελληνική γλώσσα](#). Συγκεκριμένα από το [κεφάλαιο 3.5.Γ.ii](#) θα αξιοποιήσουμε σύντομο απόσπασμα², ώστε να αρχίσουμε τη διερεύνηση για το θέμα της σχέσης του Ευριπίδη με το θείο, που θα συνεχιστεί και σε επόμενες διδακτικές ενότητες ([Α' στάσιμo](#) και [Δ' επεισόδιο](#)).

Ένα σχόλιο για τη χρήση των ΤΠΕ έως αυτό το σημείο: παρατηρούμε ότι προς το παρόν οι ψηφιακοί πόροι που αξιοποιήθηκαν ήταν ψηφιοποιημένα εγχειρίδια στα οποία μετέβησαν οι μαθητές μετά από πρόταση του εκπαιδευτικού. Το κέρδος από τη διαδικασία είναι ότι τα παιδιά ήρθαν σε επαφή με έναν αξιόπιστο ιστοχώρο και με ψηφιακό υλικό, του οποίου την ύπαρξη είναι πολύ πιθανό να μη γνώριζαν.

Περνώντας στον **τρίτο άξονα**, ρωτούμε τους μαθητές αν τους φαίνονται επίκαιρα τα λόγια του Αγγελιαφόρου περί μαντικής ή αν αφορούσαν αποκλειστικά παλαιότερες εποχές, εποχές κατά τις οποίες κυριαρχούσε ο μύθος στη ζωή των ανθρώπων (με όλα τα επακόλουθα αναφορικά με τον τρόπο που έβλεπαν τον κόσμο). Τους ρωτούμε, επίσης, αν έχουν δει κινηματογραφικές ταινίες ή κόμικς με ήρωες άτομα που (υποτίθεται πως)

² «Προσαρμοσμένος στο σοφιστικό κλίμα, ο Ευριπίδης θέτει τα ερωτήματα, αμφισβητεί τις παραδοσιακές απαντήσεις, ξεσκεπάζει τις εσωτερικές αντιφάσεις τους, υποστηρίζει, με το προσωπείο των ηρώων του, εξίσου πειστικά τότε μιαν άποψη και τότε την αντίθετή της.

Αυτό ισχύει και για τις **απόψεις του στο θέμα των θεών**, όπου αμφιβάλλουμε αν είχαν δίκιο όσοι στα χρόνια του τον θεώρησαν άθεο. Είναι αλήθεια πως έγραψε πολλά αμφισβητώντας την ύπαρξή τους, και σε ορισμένες τραγωδίες του η θεά *Τύχη* συναγωνίζεται τις θεϊκές βουλήσεις· όμως στα έργα του συναντούμε και αντίθετες γνώμες, και οπωσδήποτε η τελευταία του τραγωδία, οι *Βάκχες* είναι ένα βαθύτατα θρησκευτικό δράμα όπου κυριαρχούν οι θεοτικές δυνάμεις, και η μόνη τραγωδία που μας σώθηκε με πρωταγωνιστή τον ίδιο τον θεό Διόνυσο.»

διαθέτουν μαγικές ή μαντικές ικανότητες, αν έχουν διαβάσει σχετικά βιβλία κλπ. Θέτουμε το ερώτημα για το πώς αισθάνεται τελικά ο σύγχρονος άνθρωπος απέναντι στο υπερφυσικό, σε ό,τι τον ξεπερνά και ό,τι δεν μπορεί να το γνωρίζει εκ των προτέρων, όπως είναι το μέλλον. Αφού καταγραφούν οι πρώτες σκέψεις των μαθητών, προτείνουμε να γράψει ο καθένας από αυτούς ως ατομική εργασία στο σπίτι ένα κείμενο στο οποίο θα αναπτύξει την άποψή του για το παρακάτω ερώτημα:

Σε έναν κόσμο που επαίρεται για τα επιστημονικά και τεχνολογικά του επιτεύγματα και προσπαθεί να ερμηνεύσει τα πάντα με τη λογική και τη σχέση αιτίου-αιτιατού, πόσος χώρος μένει τελικά για μάγους και προφήτες;

Με την εργασία αυτή προσδοκούμε να εκφράσει ο καθένας/καθεμιά την άποψή του για το θέμα και ενδεχομένως να προβληματιστεί σχετικά με την αντινομία που περιγράφηκε παραπάνω. Κατά την τελική ανακεφαλαίωση, θα επανέλθουμε θέτοντας το ερώτημα και ζητώντας εκ νέου τη διατύπωση των θέσεων των μαθητών.

Δεύτερη και τρίτη ώρα

Κατά τη δεύτερη ώρα, οι μαθητές, χωρισμένοι σε ομάδες όσες και οι θέσεις εργασίας στο **εργαστήριο Πληροφορικής**, προχωρούν σε διερευνήσεις, υπό την καθοδήγηση –όποτε, βέβαια, είναι απαραίτητη– του εκπαιδευτικού.

Τα ψηφιακά εργαλεία που θα αξιοποιήσουν καταρχάς είναι τα λεξικά της [Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#). Ο εκπαιδευτικός δείχνει (ή υπενθυμίζει) πώς γίνεται η αναζήτηση σε αυτά και προτείνει να διατρέξει η ολομέλεια τις λέξεις που μας επιστρέφει η μηχανή αναζήτησης αν θέλουμε να καταγράψουμε τα **είδη της μαντικής**. Οι μαθητές, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, εικάζουν με ποιον όρο θα πάρουμε τα αποτελέσματα που ζητούμε: πληκτρολογούμε, λοιπόν, στη μηχανή **παράλληλης αναζήτησης** στα λεξικά, που βρίσκεται στην **αρχική σελίδα** της [Πύλης](#): **%μαντεία**. Τα αποτελέσματα είναι αρκετά (21). Τα διατρέχουμε και παρατηρούμε ότι:

- υπάρχουν διάφορα **είδη μαντικής**, πολλά από τα οποία οι περισσότεροι από εμάς τα ακούμε για πρώτη φορά.

- οι λέξεις - αποτελέσματα δεν προέρχονται μόνο από την [Επιτομή του Λεξικού Κριαρά](#), όπως ίσως θα ήταν αναμενόμενο, καθώς για τη συγγραφή του αξιοποιήθηκαν κείμενα που γράφτηκαν σε παλαιότερες εποχές (1100-1669 μ.Χ.), οπότε ήταν φυσικό να υπάρχουν διάφορα είδη μαντικής τέχνης. Περισσότερα είναι τα αποτελέσματα που μας επιστρέφει το [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής \(Τριανταφυλλίδη\)](#), που μάλιστα πολλαπλασιάζονται εάν επιχειρήσουμε την ίδια αναζήτηση στο [Αντίστροφο Λεξικό \(Αναστασιάδη-Συμεωνίδη\)](#). Η παρουσία τόσων αποτελεσμάτων σε λεξικά της κοινής νεοελληνικής φανερώνει ότι πολλά είδη μαντικής καταγράφονται και στα νεότερα χρόνια (στις προφορικές και γραπτές πηγές της κοινής νεοελληνικής, βάσει των οποίων συντάχθηκαν τα λήμματα των λεξικών).

Ο εκπαιδευτικός, λοιπόν, θέτει το ερώτημα:

Πώς εξηγείται να επιβιώνει ένας τρόπος σκέψης που ανάγεται σε παλαιότερες εποχές της ιστορίας του ανθρώπου τόσους αιώνες μετά την πρώτη διάδοση των ιδεών του Διαφωτισμού; Γιατί οι άνθρωποι καταφεύγουν ακόμη και στις μέρες μας σε επίδοξους μάντεις ή αστρολόγους, για να προβλέψουν το μέλλον;

Αφού συζητηθεί το θέμα (συζήτηση στην οποία θα αξιοποιηθούν τα γραφόμενα των μαθητών στην ατομική εργασία που τους είχε ανατεθεί [κατά την προηγούμενη ώρα](#)) προτείνεται από τον εκπαιδευτικό, μετά τον Αγγελιαφόρο της Ελένης να τοποθετηθεί και η δική μας τάξη, το δικό μας τμήμα, σχετικά με το θέμα της μαντικής.

- Μέσο για να εκφράσουμε τα επιχειρήματα και τις απόψεις μας θα είναι το κόμικς που θα κατασκευάσουμε οι ίδιοι.
- Ο Αγγελιαφόρος αποτελεί *κειμενική* κατασκευή, είναι δημιούργημα του Ευριπίδη. Προτείνεται, λοιπόν, να ανατρέξουμε σε διάφορα κείμενα. Από τα γραφόμενα σε αυτά σχετικά με το θέμα, θα επιλέξουμε εκείνα που θα μας βοηθήσουν να εκφράσουμε την αρνητική μας στάση απέναντι στη μαντική. Τα επιχειρήματα αυτά θα αποτελέσουν τον λόγο που θα αρθρώσουν οι ήρωες του δικού μας κόμικς εναντίον της μαντικής.

Ψηφιακός χώρος που μπορεί να μας προσφέρει πλούσιο υλικό για το θέμα μας είναι το [Ψηφιακό Αρχείο Γεωργακά](#), που εμπεριέχει αποδελτιωμένα αποσπάσματα από ποικίλα κειμενικά είδη. Οι μαθητές έχουν ήδη επιχειρήσει αναζητήσεις στα [ηλεκτρονικά λεξικά της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#), άρα δεν θα απαιτηθεί χρόνος για την απλή αναζήτηση σε αυτήν τη βάση δεδομένων.

Οι λόγοι για τους οποίους προτείνεται να καταφύγουμε σε αυτόν τον ιστοχώρο και να μη γράψουν κατευθείαν οι μαθητές δικά τους επιχειρήματα είναι οι εξής:

- Η προσπέλαση του υλικού που μας ενδιαφέρει θα γίνει μέσα από αποσπάσματα κειμένων που ανήκουν σε διάφορα γραμματειακά είδη (και μάλιστα, όχι αποκλειστικά κείμενα πειθούς). Θεωρώ ενδιαφέρον και εξαιρετικά δημιουργικό να φανταστούν ή/και να συζητήσουν τα μέλη κάθε ομάδας ποια από τα κείμενα που δεν έχουν χαρακτήρα επιχειρηματολογίας μπορούν, με την κατάλληλη προσαρμογή, να τους προσφέρουν επιχειρήματα για το θέμα.
- Οι μαθητές θα έρθουν σε επαφή με ήρωες λογοτεχνικών έργων που αρθρώνουν λόγο κατά (ή υπέρ) της μαντικής. Ο τρόπος που εκφράζονται εκείνοι μπορεί να τους δώσει ιδέες για τον τρόπο που θα μιλήσουν οι ήρωες του δικού μας κόμικς.
- Η ίδια η επαφή με τα κείμενα που έχουν αποδελτιωθεί και συναποτελούν το [Ψηφιακό Αρχείο Γεωργακά](#) μπορεί να αποφέρει, κατά την άποψή μου, πολλαπλά οφέλη: διατρέχοντας τα δελτία, οι μαθητές έρχονται σε επαφή με πλειάδα συγγραφέων, κείμενα των οποίων δεν θα έχουν ίσως ποτέ άλλοτε την ευκαιρία να μελετήσουν. Οι αντιλήψεις που εκφράζουν αυτοί οι συγγραφείς και ο τρόπος που χρησιμοποιούν τη γλώσσα –ανάλογα πάντα με την εποχή που έζησαν, το προσωπικό τους ύφος και τη στάση τους στο λεγόμενο γλωσσικό ζήτημα– θα δώσει την ευκαιρία στα παιδιά να διευρύνουν την οπτική τους αλλά να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους για τη γραμματεία μας.

Η συλλογή του υλικού θα γίνει με βάση [φύλλο εργασίας](#) που θα συμπληρωθεί από τις ομάδες έως το τέλος της ώρας. Οι ομάδες μοιράζονται, υπό την επίβλεψη και παρέμβαση, όποτε είναι αναγκαίο, του εκπαιδευτικού, τις παρακάτω λέξεις - όρους αναζήτησης:

- Μάντης (τα αποτελέσματα της αναζήτησης θα μοιραστούν ανάμεσα σε δύο ομάδες)
- Πυθία
- Ονειροκρίτης
- Χρησμολόγος
- Μέντιουμ
- %μαντεία
- Όποια άλλη λέξη θεωρούν οι μαθητές ότι ενδέχεται να μας δώσει αποτελέσματα από τα οποία μπορούμε να αντλήσουμε επιχειρήματα.³

Τα μέλη κάθε ομάδας καλούνται να καταγράψουν σε πίνακα (με τον τρόπο που [περιγράφεται στο φύλλο εργασίας](#)) έως το τέλος της ώρας τα αποτελέσματα εκείνα που μπορούν να προσφέρουν **επιχειρήματα κατά της μαντικής** στους ήρωες του κόμικς που θα δημιουργήσουμε. Η εργασία, αν κάποιες ομάδες δεν προλάβουν να ολοκληρώσουν την προσπάθεια των δελτίων τους, μπορεί να συνεχιστεί στο σπίτι.

Έτσι κι αλλιώς, την επόμενη ώρα, την **τρίτη ώρα** του σεναρίου, θα συζητηθούν τα αποσπάσματα που έχουν αλιεύσει τα παιδιά από τις αναζητήσεις τους και είναι δυνατό να αξιοποιηθούν στο κείμενό μας. Η σχετική συζήτηση θα γίνει καταρχάς σε επίπεδο ομάδας και στη συνέχεια, μέσω ανακοινώσεων, στην ολομέλεια. Η ολομέλεια θα αποφασίσει ποια από τα επιχειρήματα αυτά θα χρησιμοποιηθούν στο τελικό σενάριο. Επιπλέον, κατά την τρίτη ώρα θα αποφασιστεί σε ποια εποχή θα ζουν οι ήρωές μας, τα ονόματά τους, τα χαρακτηριστικά τους κλπ.

³ Η τελευταία δυνατότητα παρέχει την ευκαιρία για ακόμη πιο «ανοιχτές» διερευνήσεις, γεγονός που ενθαρρύνει την αυτενέργεια των μαθητών. Αν προκαλέσει σε κάποιους μαθητές έκπληξη η λέξη «μέντιουμ», θα τους υπενθυμίσουμε ότι στόχος μας είναι να στηλιτεύσουμε την πρακτική των συγχρόνων μας να καταφεύγουν σε άτομα που υπόσχονται ότι μπορούν να προβλέψουν το μέλλον. Με την ίδια λογική, μπορεί να προταθούν ως όροι αναζήτησης οι «αστρολογ%», «ωροσκοπιο», ειδικά αν οι ομάδες του τμήματός μας είναι περισσότερες από οκτώ.

Κάποιοι μαθητές, εργαζόμενοι εκτός σχολικού χρόνου, θα αναλάβουν να δώσουν ενιαία μορφή στο υλικό που θα προσκομίσουν οι ομάδες, ενώ κάποιοι άλλοι θα προσπαθήσουν να κατασκευάσουν το κόμικς, αξιοποιώντας, αν θέλουν, ένα από τα υπάρχοντα λογισμικά.⁴ Αν υπάρχουν μαθητές με ταλέντο στη ζωγραφική, καλό είναι να τους επιτρέψουμε να εκφραστούν και να το εκφράσουν σχεδιάζοντας οι ίδιοι τούς ήρωες και τα σκηνικά. Το κόμικς θα παρουσιαστεί όταν θα είναι έτοιμο, οπότε θα μας δοθεί η ευκαιρία να ανακεφαλαιώσουμε όσα έχουν συζητηθεί, αλλά και να αξιολογήσουμε τον τρόπο εργασίας και την ποιότητα της συνεργασίας μας.

⁴ Εφόσον ο/η εκπαιδευτικός επιθυμεί να διαθέσει περισσότερο χρόνο στην εφαρμογή του παρόντος σεναρίου, μπορεί να δώσει μεγαλύτερη έμφαση στη μελέτη του κώδικα των κόμικς και, στη συνέχεια, στην κατασκευή του δικού μας κόμικς μέσα στην τάξη με τη συνεργασία όλων των ομάδων, συνεργασία που μπορεί, με την κατάλληλη πλαισίωση πάντοτε, να αποβεί πολλαπλά ωφέλιμη. Περισσότερα για τον σημειωτικό κώδικα των γκράφικ νόβελ και για την αξιοποίησή του σε ένα σενάριο που προτείνει τη μελέτη λογοτεχνικού κειμένου, μπορεί ο/η συνάδελφος να βρει στο Σαρμπάνη, Π. (2014): [«Παραρπάμα»: από τη λέξη στην εικόνα και πάλι πίσω](#). Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, προσβάσιμο μέσω του [Πρωτέα](#).

5. ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο Αγγελιαφόρος (Θεράπων) της *Ελένης* του Ευριπίδη έχει ήδη εκφράσει τις απόψεις του σχετικά με το **θέμα της μαντικής**. Μετά από όσα έχουμε συζητήσει, έφτασε η ώρα να τοποθετηθούμε σχετικά κι εμείς!

🎨 Μέσο για να εκφράσουμε τα **επιχειρήματα** και τις απόψεις μας θα είναι ένα **κόμικς** που θα κατασκευάσουμε οι ίδιοι.

📖 Άλλωστε, σε πόσα κόμικς ή κινούμενα σχέδια που έχετε δει ή διαβάσει δεν πρωταγωνιστούν άτομα με μαγικές ή μαντικές ιδιότητες; Ας χρησιμοποιήσουμε λοιπόν κι εμείς το ίδιο μέσο!

📖 Ο Αγγελιαφόρος αποτελεί *κειμενική* κατασκευή, είναι δημιούργημα του Ευριπίδη.

🎨 Ας ανατρέξουμε, λοιπόν, κι εμείς σε **διάφορα κείμενα μέσω του [Ψηφιακού Αρχείου Γεωργακά](#)** και από τα γραφόμενα σε αυτά σχετικά με το θέμα μας:

- ✓ Ας επιλέξουμε εκείνα τα αποσπάσματα που θα μας βοηθήσουν να εκφράσουμε την **αρνητική** μας στάση απέναντι στη μαντική.
- ✓ Ας προσαρμόσουμε το ύφος όσων γράψουμε στο είδος του κειμένου και στους στόχους που θέλουμε να εξυπηρετήσουμε.
- 📖 Τι θα λέγατε, λοιπόν, να έχει το κόμικς μας **[παιγνιώδη](#)** χαρακτήρα, λεπτό χιούμορ ή/και ελαφρώς ειρωνικό τόνο;
- ✓ Τα επιχειρήματα που θα συγγράψουμε θα αποτελέσουν τον λόγο που θα αρθρώσουν οι ήρωες του δικού μας κόμικς **εναντίον της μαντικής**.

🌈 Ο ψηφιακός χώρος που μπορεί να μας προσφέρει πλούσιο υλικό για το θέμα μας, το [Ψηφιακό Αρχείο Γεωργακά](#), περιέχει [αποδελτιωμένα](#) αποσπάσματα από ποικίλα κειμενικά είδη.

✓ Ας συλλέξουμε μέχρι το τέλος της ώρας το υλικό μας, επιχειρώντας αναζητήσεις, μέσω της μηχανής αναζήτησης του περιβάλλοντος.

🍷 Υπενθυμίζεται ότι έχουμε ήδη επιχειρήσει κάτι παρόμοιο με τα λεξικά της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα.

✓ Ας μοιραστούμε τώρα μεταξύ μας τις λέξεις-όρους αναζήτησης, μέσω των οποίων θα διερευνήσετε το υλικό σας (κάθε ομάδα θα ψάξει για μία λέξη):

- Μάντης (τα αποτελέσματα της αναζήτησης θα τα μοιραστούν μεταξύ τους δύο ομάδες)
- Πυθία
- Ονειροκρίτης
- Χρησμολόγος
- Μέντιουμ
- %μαντεία
- Όποια άλλη λέξη θεωρεί η ομάδα σας ότι ενδέχεται να μας δώσει αποτελέσματα από τα οποία μπορούμε να αντλήσουμε επιχειρήματα.

 Τι προτείνεται να κάνουμε, λοιπόν;

- ✓ Προς το παρόν, επιλέξτε τα αποσπάσματα από τα οποία μπορείτε να αντλήσετε ή να διαμορφώσετε επιχειρήματα κατά της μαντικής.
- ✓ Στην αριστερή στήλη καταγράψτε τον αριθμό του δελτίου (αναφέρεται κάτω δεξιά στην ιστοσελίδα) ή το όνομα του συγγραφέα (αναφέρεται πάνω αριστερά στο δελτίο).
- ✓ Στη δεξιά στήλη, γράψτε με ποιον τρόπο μπορεί να αξιοποιηθεί το απόσπασμα που εμπεριέχεται στο δελτίο (π.χ. παρουσιάζει τους μάντεις ως απατεώνες).

 Η εργασία μπορεί να ολοκληρωθεί στο σπίτι.

- ✓ Καλό είναι, τέλος, να αποφασίσουμε σε ποια εποχή θα ζουν οι ήρωές μας (θα χρησιμοποιήσουμε χρονομηχανές, αφού στα κόμικς όλα γίνονται;), τα ονόματά τους, τα χαρακτηριστικά τους κτλ.

Καλή συνεργασία!

ΚΕΙΜΕΝΟ (ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΕΛΤΙΟΥ)	ΥΛΙΚΟ ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΘΕΙ

6. ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Εφόσον ο εκπαιδευτικός και η τάξη είναι εξοικειωμένοι με τη χρήση wiki, ενδείκνυται η χρήση του, καθώς θα βοηθήσει στη συνδιαμόρφωση του σεναρίου και του κόμικς χωρίς να απαιτηθεί σχολικός χρόνος πέραν των τριών ωρών που περιγράφηκαν παραπάνω.

Στην παρούσα εκδοχή θεωρείται δεδομένη η αρνητική στάση του συνόλου των μαθητών του τμήματος απέναντι στη μαντική τέχνη. Ο/Η συνάδελφος που θεωρεί ότι πρέπει να αποφασίσουν σχετικά τα ίδια τα παιδιά, οφείλει να αναδιατυπώσει στο οικείο σημείο το [φύλλο εργασίας](#). Μπορεί, επίσης, να προτείνει έναν «αγώνα λόγων» ανάμεσα σε έναν υπερασπιστή και σε έναν πολέμιο της μαντικής με επιχειρήματα που θα αντληθούν πάλι από το [Ψηφιακό Αρχείο Γεωργακά](#).

7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γιάννου, Τρ. 2010. Οι ΤΠΕ στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών. Στο *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης. Τεύχος 3: Κλάδος ΠΕ 02. Β' έκδ. αναθεωρημένη και εμπλουτισμένη*. Πάτρα, 100-124.

Κουτσογιάννης, Δ. 2010. Θεωρητικό πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας και αξιοποίηση των ΤΠΕ. Στο *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης. Τεύχος 3: Κλάδος ΠΕ 02. Β' έκδ. αναθεωρημένη και εμπλουτισμένη*. Πάτρα, 71-99.